

Література

1. Бим И.Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы // Иностранные языки в школе. – 2002. – №2. – С.18-21.
2. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному языку. – М.: Просвещение, 1991. – 159 с.
3. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе: Пособие для учителя / Под ред. Е.И. Пассова, В.В. Царьковой. – М.: Просвещение, 1993.

О.В.Лисевич

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся формирования культуры педагогического общения будущих учителей, обосновывается необходимость построения диалогических учебных ситуаций.

This article reveals some questions design with the formation of the culture of pedagogical communication of the future teachers, proves the necessity of building of dialogue training situations.

Мета нашої статі полягає в необхідності вирішення проблеми формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. Побудова демократичного, гуманного суспільства вимагає високого рівня культури його учасників. Якої б сфери діяльності ми б не торкалися, зрозуміло, що успіх та результативність її залежить від культури спілкування, яка ґрунтується на здатності будувати діалог. Саме діалог є формою більш продуктивного спілкування відповідно до сучасних особистісно-розвивальних моделей навчального співробітництва, у яких учасники є активними суб'єктами діяльності.

У Державній національній програмі “Освіта” одним з головних принципів реформування освіти був визначений принцип гуманізації, який передбачає розгляд людини як найвищої цінності, розкриття її здібностей та задоволення

потреби в освіті, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей. Це означає, що сучасні державні документи України про освіту й виховання спрямовують вищі педагогічні навчальні заклади на перегляд змісту, форм, методів професійної підготовки майбутніх учителів.

Таким чином, сучасний учитель повинен мати глибокі психолого-педагогічні знання, а також високий рівень професійної підготовки у своїй предметній галузі, володіти гуманістичними педагогічними технологіями, здібністю до педагогічного проектування та організації ефективного діалогу в навчальному процесі, який сприяв би формуванню культури як регулятора поведінки, гаранта взаємоповаги та механізму гармонізації особистісних та загальнолюдських інтересів.

Проблема формування культури педагогічного спілкування знайшла своє відображення в дослідженнях таких вчених-педагогів, як І.А.Зязюн, В.А.Кан-Калік, О.В.Киричук, Н.В.Кузьміна, Ю.М.Кумоткін, А.В.Мудрик, В.А.Сластьонін, Л.В.Кондрашова, до її розробки долучилися психологи Б.Г.Ананьєв, О.О.Бодальов, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов, Т.С.Яценко та ін. У працях цих учених розкрито структуру педагогічного спілкування, функції, умови, стадії формування комунікативних умінь, методи навчання студентів прийомам педагогічного спілкування, але шляхи та засоби формування культури педагогічного спілкування мають загальнотеоретичний характер.

Культура педагогічного спілкування в науковій літературі трактується по-різному. Так, зокрема, це поняття визначається як частина загальної культури вчителя (культурологічний підхід), “засвоєння й актуалізація норм, засобів, механізмів діяльності спілкування, акумульованих у досвіді людства та творче їх застосування в навчально-виховному процесі” [7,153].

Оскільки мова йде про формування професійно-педагогічної культури спілкування, важливим ресурсом діяльності є не стільки спеціальні знання, технології навчання та виховання, скільки загальна та професійно-педагогічна культура, здатна забезпечити створення та трансляцію цінностей.

Сучасна наука розглядає культуру в трьох напрямках:

- 1) як сукупність матеріальних і духовних цінностей;
- 2) як специфічний спосіб діяльності людини;
- 3) як процес творчої самореалізації особистості.

Існує визначення культури спілкування як умови і засобу свідомої діяльності людей. На думку О.В.Кулешової “дотримання норм і принципів культурного спілкування є фактором, який впливає на життєдіяльність особистості” [5,37].

Досліджуючи культуру спілкування майбутніх спеціалістів у контексті загальнолюдської культури, деякі дослідники тлумачать її як систему пристосування до умов соціального оточення, яка свідомо формується особистістю. Комунікативні навички та стратегії поведінки, які свідомо використовуються в різноманітних ситуаціях спілкування, є елементами культури спілкування [5].

Як і загальна культура, так і культура спілкування формується впродовж всього життя завдяки накопиченню досвіду і реалізації основних функцій спілкування.

Сучасні науковці розуміють під “культурою спілкування” взаємодію трьох функцій: комунікативної, перцептивної, інтерактивної. У спілкуванні учасники цього процесу розкривають своє світосприйняття, світобачення, особливості, здібності, досягають мети, використовують власний досвід для самореалізації.

Таким чином, культура спілкування – це стратегія, яка містить певний набір цінностей, норм, зразків, умінь, навичок вербальної і невербальної поведінки, а також уміння застосовувати їх у певній ситуації.

Педагогічне спілкування – це специфічна форма спілкування, яка має свої особливості, проте підпорядковується й загальним закономірностям, притаманним спілкуванню як формі взаємодії однієї людини з іншими людьми.

Педагогічне спілкування – це сукупність засобів і методів, які забезпечують реалізацію мети й завдань навчання та виховання і визначають характер взаємодії викладача та студентів.

Дослідження в галузі педагогіки стверджують, що значна частина педагогічних проблем обумовлена недоліками у сфері професійно-педагогічного спілкування.

Взаємодія між людьми та предметно-практична діяльність є основними факторами розвитку людини. Формування культури спілкування можливе лише на суб'єкт-суб'єктному ґрунті, коли обидва учасники є рівноправними особистостями процесу спілкування, у результаті якого виникає діалог.

Ми виокремлюємо такі умови формування культури педагогічного спілкування:

1. Педагогічне спілкування – це двосторонній процес взаємодії викладач-студент.
2. Педагогічне спілкування має враховувати індивідуальні можливості особистості студента, сприяти їх розвитку.
3. Педагогічне спілкування спирається на творчий пошук оптимальних педагогічних рішень.

На наш погляд, для більш успішного формування культури педагогічного спілкування необхідно:

- мотивувати діалогічну діяльність у навчальному процесі взагалі і навчальних ситуаціях зокрема;
- озброїти студентів знаннями та вміннями організації діалогічної діяльності;
- розвивати особистісні якості студентів, необхідні для успішного діалогічного спілкування;
- забезпечити різноманітність діалогічних форм та методів навчання, таких як диспут, бесіда, дискусія, дебати, рольові та імітаційні ділові ігри, тренінги;
- створювати на заняттях позитивну, емоційну атмосферу, ситуацію успіху для кожного студента.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та результатів формуючого експерименту переконують у тому, що великі потенційні можливості у формуванні культури педагогічного спілкування мають діалогічні навчальні ситуації.

У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників поняття “ситуація” розглядається як “стимул для здійснення мовленнєвих дій; як деяке єдине ціле, що ґрунтується на досвіді

і дозволяє учасникам бесіди створювати завершений діалог” [13,1-2].

Як “комплекс умов, за яких зважається педагогічна задача” визначають ситуацію Н.В.Бордовська й А.О.Реан [2,16].

Ситуація як система, обов’язковими компонентами якої є матеріальний чи ідеальний предмет, що знаходиться в деякому вихідному стані; модель стану розглянутого предмета, що вивчається, зустрічаються у роботах Г.С.Костюка, Г.О.Балла. [14,43].

Педагогічна ситуація розглядається через спілкування: взаємодія між учителем і учнем [8,140].

Ситуативний контекст спілкування – обставини, в яких відбувається спілкування: місце, час, особистість партнера тощо [1,66].

Досить вдале визначення поняття “ситуації” ми знаходимо в Ю.І.Пасова. Автор визначає її як “динамічну систему взаємин тих, хто спілкується, яка, ґрунтуючись на відображенні об’єктів і подій зовнішнього світу, породжує потребу в цілеспрямованій діяльності для вирішення мовленнєво-розумових завдань і живить цю діяльність” [11,169].

Підручник “Основи педагогічної майстерності” дає таке визначення педагогічної ситуації: “педагогічна ситуація – це завжди осмислення і аналіз обставин з метою перетворення їх, переведення на новий рівень, який наближує до мети педагогічної діяльності” [10,16].

Можна зробити висновок, що педагогічною ситуацією називають сукупність певних умов, обставин, станів, які склалися в певний момент під час взаємодії педагога і вихованців.

Ми погоджуємося з думкою згаданих вище вчених, проте пропонуємо розглядати діалогічну навчальну ситуацію не лише як побудову відпрацьованих та закріплених умов та дій, але й як побудову, планування незаалгоритмізованих, нестандартних дій, які спонукають до імпровізації в діалозі. Так, спираючись на класифікацію навчальних педагогічних завдань В.А.Сластьоніна, можна запропонувати побудову таких діалогічних ситуацій:

1. Дати відповідь на запитання, сформульовані щодо певної ситуації.
2. Самостійно сформулювати питання, спираючись на аналіз навчальної ситуації.
3. Сконструювати навчальну ситуацію, використовуючи факти педагогічної практики або літературні джерела.
4. Дати психолого-педагогічну характеристику суб'єктам виховання в певній ситуації.
5. Розв'язати педагогічну задачу, спираючись на педагогічні знання та прогнозування поведінки учасників певної ситуації.

Педагогічна діяльність не може бути стереотипною, оскільки вона ніколи не відбувається в незмінних, стандартних умовах і завжди пов'язана з виникненням нових ситуацій, дії в яких не можна завчасно передбачити і відшліфувати. Кожний її елемент вимагає нестандартного вирішення [4, 84].

Отже, культура педагогічного спілкування є частиною загальнокультурної категорії, яка сприймається як:

- необхідна умова формування особистості;
- засіб досягнення мети у взаєминах з іншими людьми;
- спосіб самореалізації особистості.

Культура педагогічного спілкування молодого спеціаліста повинна містити в собі систему поглядів, яка слугуватиме йому зразком для досягнення мети в спілкуванні з іншими.

Культура педагогічного спілкування майбутніх учителів формується в результаті постійного накопичення ними практичного комунікативного досвіду, значить, за науковою логікою, формування культури педагогічного спілкування має відбуватися в діалозі.

Оскільки культура педагогічного спілкування є обов'язковим компонентом професійної культури, то її формувати доцільно в діалогічних навчальних ситуаціях вищої школи.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.: Академія, 2004. – 344 с.

2. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика: Учебник для вузов. – Спб.: Питер, 2001. – 304 с.
3. Канн-Калик В.Н., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990. – 142 с.
4. Коул М. Культурные механизмы развития // Вопросы психологии. – 1995. – №3. – С.5-21.
5. Кулешова О.В. Формирование культуры общения как необходимое условие развития личности студента // Соціально-політичні та правові проблеми формування особистості і держави: Зб. наук. праць. – Хмельницький, 1998. – С.36-39.
6. Культура педагогічного спілкування вчителя і моральне виховання учнів // Підготовка майбутніх вчителів до морального виховання учнів / За ред. В.К.Демиденка. – К., 1996. – С.152-164.
7. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М.: Педагогика, 1972. – 207 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. (проект) // Освіта. – 2001. – 11-18 липня.
9. Основы педагогического мастерства / Под ред. И.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1987. – 207 с.
10. Пассов Е.И. Ситуация, тема, социальный контакт // Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. А.А.Леонтьев. – М.: Русс. яз., 1991. – С.162-173.
11. Скалкин В.Л. Сборник учебных ситуаций для развития устной речи на английском языке. – М.: Высшая шк., 1968. – 84 с.
12. Учебный материал и учебные ситуации: Психологические аспекты / Под ред. Т.С.Костюка, Г.А.Балла. – К.: Рад. шк., 1986. – 143 с.

О. Авраменко

ІНТЕРАКЦІЯ ДИСЦИПЛІН МОВОЗНАВЧОГО ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ЦИКЛІВ У СИСТЕМНІЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ СТУДЕНТІВ-АНГЛІСТІВ

В статье рассматриваются проблемы комплексного преподавания англистики в контексте культурологического